

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАННЯ ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

У статті визначається кримінальна процесуальна функція прокурора, яку він здійснює під час судового розгляду. Стверджується, що прокурор на цьому етапі кримінального провадження здійснює функцію публічного обвинувачення. Проаналізовано підстави та порядок зміни обвинувачення прокурором під час судового розгляду. Сформульовано поняття трансформації обвинувачення. Наведено фактичні та юридичні підстави та наслідки трансформації обвинувачення під час судового розгляду.

Ключові слова: кримінальне провадження, судовий розгляд, прокурор, публічне обвинувачення, зміна обвинувачення.

В статье определяется уголовная процессуальная функция прокурора, которую он осуществляет во время судебного рассмотрения. Утверждается, что прокурор на данном этапе уголовного производства выполняет функцию публичного обвинения. Проанализированы основания и порядок изменения обвинения прокурором в процессе судебного рассмотрения. Сформулировано понятие трансформации обвинения. Приведены фактические и юридические основания, а также последствия трансформации обвинения в ходе судебного рассмотрения.

Ключевые слова: уголовное производство, судебное рассмотрение, прокурор, публичное обвинение, изменение обвинения.

In the article the criminal procedural function of the prosecutor that he makes during the trial. It is alleged that the prosecutor at this stage of the criminal proceedings has the function of public prosecution. Analyzes the grounds and procedure for changing the charges the prosecutor during the trial. The concept of transformation charges. An factual and legal grounds and consequences of the transformation of the prosecution during the trial.

Key words: criminal trial proceedings, prosecutor, public prosecution, change charge.

Вступ. Реформування кримінального процесуального законодавства України, що супроводжується розширенням засади змагальності та посиленням гарантій захисту прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, потребує ґрунтовного дослідження змісту його положень з метою приведення їх у відповідність з міжнародними стандартами у сфері кримінального судочинства.

Постановка завдання. Одна із ключових позицій у кримінальному процесі відведена механізму реалізації функції обвинувачення. У такому контексті аналіз процедури підтримання публічного обвинувачення у суді має як теоретичне, так і практичне значення.

Питання реалізації функції обвинувачення у кримінальному процесі були предметом дослідження таких учених: Ю.П. Аленін, С.А. Альперт, І.В. Басиста, В.П. Бож'єв, Н.В. Глинська, І.В. Гловюк, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, В.С. Зеленецький, О.В. Капліна, М.П. Каркач, Л.М. Лобойко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, Я.О. Мотовиловкер, В.Т. Нор, В.О. Попелюшко, Р.Д. Рахунов, І.В. Рогатюк, І.А. Тітко, Н.І. Щегель та ін. Вищевказані вчені здійснили значний внесок у теорію кримінального процесу щодо дослідження зазначеного питання.

Попри це, враховуючи процес реформування кримінального процесуального законодавства, механізм підтримання публічного обвинувачення в суді потребує подальшого дослідження та удосконалення.

Метою даної статті є аналіз окремих аспектів процесуального порядку підтримання публічного обвинувачення під час судового розгляду.

Результати дослідження. Згідно з пунктом 4 частини 2 статті 129 Конституції України [1] підтримання публічного обвинувачення у суді прокурором є однією з основних засад судочинства.

Відповідно до пункту 15 частини 2 статті 36 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [2] прокурор уповноважений підтримувати державне обвинувачення у суді, відмовлятися від підтримання державного обвинувачення, змінювати його або висувати додаткове обвинувачення у порядку, встановленому КПК України.

Прокурор здійснює повноваження прокурора у кримінальному провадженні з його початку до завершення. Здійснення повноважень прокурора у цьому самому кримінальному провадженні іншим прокурором можливе лише у випадках, передбачених КПК України. За загальним правилом підтримувати публічне обвинувачення в суді має прокурор, який здійснював нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування.

Дослідивши точки зору різних науковців щодо кримінальної процесуальної функції прокурора, яку він здійснює під час судового провадження, можна сформулювати три основні позиції авторів щодо цього питання: 1) прокурор здійснює функцію нагляду за виконанням законів [3, с. 14]; 2) прокурор здійснює функцію обвинувачення [4, с. 12]; 3) діяльність прокурора є результатом поєднання обох вищевказаних процесуальних функцій [5, с. 132]. З приводу цього вважається, що більш правильною є друга позиція.

Здійснення прокурором у суді процесуальної функції обвинувачення – це практична реалізація тих висновків, яких він дійшов у результаті нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Державне обвинувачення ґрунтується на діяльності органів розслідування, завдяки зусиллям яких обвинувачений викритий у вчиненні злочину, і повинен постати перед судом [6, с. 26-32].

Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 р. [7] було змінено функціональну спрямованість діяльності прокуратури, а саме конституційну функцію прокуратури змінено з «підтримання державного обвинувачення у суді» на «підтримання публічного обвинувачення у суді» (пункт 1 стаття 131¹ Конституції України). Крім того, однією з засад судочинства передбачено підтримання не державного, а публічного обвинувачення у суді прокурором (пункт 4 частини 2 статті 129 Конституції України).

Під час з'ясування обставин кримінального провадження та перевірки їх доказами на прокурора, який підтримує публічне обвинувачення, покладається обов'язок активної участі у з'ясуванні обставин кримінального правопорушення, перевірка їх доказами. Відповідно до статті 349 КПК України насамперед досліджуються докази сторони обвинувачення, а зі сторони захисту – в другу. Крім того, на сторону обвинувачення покладається обов'язок забезпечення присутності під час судового розгляду свідків обвинувачення (частина 3 статті 23 КПК України).

На забезпечення всебічного, повного та неупередженого дослідження всіх обставин, що мають значення для кримінального провадження, сторона обвинувачення, як і сторона захисту, має право заявити клопотання про виклик нових свідків, експерта для допиту, проведення експертизи, витребування інших додаткових доказів, застосування заходів забезпечення кримінального провадження або проведення слідчих (розшукових) дій.

Під час допиту обвинуваченого, потерпілого, свідків, прокурору необхідно з'ясувати обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні відповідно до частини 1 статті 91 КПК України. За наявності для цього підстав, прокурор зобов'язаний подавати клопотання про визнання доказів недопустимими, а також заперечувати проти необґрунтованих клопотань сторони захисту та потерпілого з цього питання.

З метою доказування обвинувачення завдання прокурора полягає у доведенні винуватості особи у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення шляхом подання відповідних доказів, що є належними та допустимими.

Чинний КПК України суттєво розширив процесуальні повноваження прокурора у кримінальному процесі, що не могло не позначитись на інституті зміни прокурором обвинувачення у суді. Дискусійним питанням у науці кримінального процесу було і залишається питання розпорядження прокурором обвинуваченням під час судового провадження у першій інстанції, що може проявитись у зміні прокурором обвинувачення, яке було сформульовано в обвинувальному акті.

Під зміною обвинувачення в теорії кримінального процесу необхідно розуміти можливість внесення до нього офіційними особами тих чи інших коригувань, що впливають на сут-

ність, обсяг та характер обвинувачення у справі [8, с. 42]. Підставами зміни обвинувачення під час судового провадження є: встановлення нових фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа; наявність у прокурора після дослідження доказів у суді внутрішнього переконання про необхідність зміни обвинувачення (стаття 338 КПК України).

КПК України передбачає повноваження прокурора щодо зміни обвинувачення, висунення додаткового обвинувачення, відмови від підтримання державного обвинувачення, початку провадження щодо юридичної особи. Аналіз цих повноважень дозволяє ставити питання про наявність трансформації обвинувачення у судовому розгляді, зокрема, коли мова йде про зміну обвинувачення прокурором на менш тяжке за кваліфікацією або обсягом, відмову прокурора від підтримання публічного обвинувачення при згоді потерпілого підтримувати обвинувачення у суді, під час початку провадження щодо юридичної особи. Відмітимо, крім того, що такі повноваження є виключними для прокурора, а потерпілий при підтриманні обвинувачення прокурором не може впливати на зміну меж судового розгляду (крім провадження у формі приватного обвинувачення).

З метою ухвалення справедливого судового рішення та захисту прав людини та її основоположних свобод, суд має право вийти за межі висунутого обвинувачення, зазначеного в обвинувальному акті, лише у частині зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення, якщо це покращує становище особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження. Згідно зі статтею 339 КПК України, у разі отримання відомостей про можливе вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, щодо якого обвинувачення не висувалось і яке тісно зв'язане з первинним та їх окремих розгляд неможливий, прокурор після виконання вимог статті 341 КПК України має право звернутися до суду з вмотивованим клопотанням про розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первинним обвинуваченням.

Про трансформацію обвинувачення (у його процесуально-правовому значенні) логічно стверджувати, як видається, лише у тому випадку, коли внаслідок зміни обвинувачення, відмови від обвинувачення, початку кримінального провадження змінюється (трансформується) правова природа обвинувачення. Це відбувається, зокрема, у ситуаціях зміни обвинувачення прокурором на менш тяжке за кваліфікацією або обсягом, відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення при згоді потерпілого підтримувати обвинувачення у суді, під час початку провадження щодо юридичної особи.

З метою зміни правової кваліфікації та/або обсягу обвинувачення прокурор має право змінити обвинувачення, якщо під час судового розгляду встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа (частина 1 статті 338 КПК України). У разі зміни обвинувачення на менш тяжке КПК України передбачає такі правила: якщо в обвинувальному акті зі зміненим обвинуваченням ставиться питання про застосування закону України про кримінальну відповідальність, який передбачає відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення, чи про зменшення обсягу обвинувачення, головуючий зобов'язаний роз'яснити потерпілому його право підтримувати обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі (частина 3 статті 338 КПК України). І хоча у цьому випадку КПК України прямо, на відміну від частини 5 статті 340 КПК України, не вказує на трансформацію обвинувачення, вона може мати місце, якщо потерпілий погодиться підтримувати обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі. Відповідно, виникає питання щодо правової природи такого обвинувачення. У літературі воно іменується співобвинуваченням [9, с. 103], поєднаним обвинуваченням [10, с. 346].

Як зазначає І.В. Гловюк, у даному випадку мова йде про особливий, новий вид обвинувачення, який має ознаки і публічного (у силу складів кримінальних правопорушень, за якими здійснюється провадження), і приватного обвинувачення (можливість відмови від подальшого підтримання, що повинно тягнути за собою неможливість подальшого розгляду обвинувачення у підтриманому потерпілим обсязі), що можна назвати поєднаним обвинуваченням (у силу того, що воно тісно поєднано з одночасно підтримуваним обвинуваченням прокурором) [10, с. 346]. З особливим характером обвинувачення, що обґрунтовується авторкою, слід погодитися повністю, проте, вважаємо, необхідно висловити аргументи на користь дещо іншого визначення його правової природи. У випадку зміни прокурором обвинувачення і згоди потерпілого на його підтримання у раніше пред'явленому обсязі відбувається така ситуація: фактично існують два обвинувачення, одне з яких (менш тяжке або менше за обсягом) підтримує прокурор, а інше – потерпілий (у повному, раніше пред'явленому обсязі). Суд повинен вирішити питання про обґрунтованість обвинувачення, що підтримується потерпілим, проте, у судовому рішенні може бути встановлена обґрунтованість обвинувачення лише у тій частині, у якій його підтримує

прокурор. Таким чином, ці обвинувачення, не співпадаючи за обсягом та/ або правовою кваліфікацією, певним чином конкурують між собою, оскільки визнання обґрунтованості одного з них покаже хибність позиції прокурора (якщо буде визнано обґрунтованість підтриманого потерпілим обвинувачення, оскільки це свідчитиме про помилковість його зміни прокурором) або потерпілого (якщо буде визнано обґрунтованість підтриманого прокурором обвинувачення, оскільки це свідчитиме про помилковість наполягання на засудженні особи за раніше пред'явленим обвинуваченням). Відповідно, на нашу думку, у цьому випадку можна запропонувати таку назву, як конкуруюче обвинувачення, що є самостійним видом обвинувачення у судовому кримінальному провадженні.

Більш явною є трансформація обвинувачення у випадку, якщо прокурор відмовився від підтримання публічного обвинувачення, а потерпілий погоджується підтримувати обвинувачення. Так, кримінальне провадження за відповідним обвинуваченням набуває статусу приватного і здійснюється за процедурою приватного обвинувачення, а потерпілий, який погодився підтримувати обвинувачення в суді, користується всіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду (частини 4, 5 статті 340 КПК України). Зміна правової природи обвинувачення, виходячи з нормативних приписів, є безспірною. Проте виникає питання щодо правової природи обвинувачення, що підтримується потерпілим, з позицій кримінальної процесуальної доктрини. Відмітимо, що у більшості випадків воно характеризується як субсидіарне [10, с. 347; 11, с. 180; 12, с. 62] (хоча є і найменування публічно-приватне обвинувачення [13, с. 143]), проте у літературі висловлені суперечливі думки щодо його самостійного характеру або віднесення до іншого виду обвинувачення [10, с. 347; 11, с. 180; 12, с. 62; 14; 15, с. 238-239]. Безсумнівним є те, що субсидіарне обвинувачення не є різновидом публічного обвинувачення. Субсидіарне обвинувачення характеризується при цьому наступними ознаками, спільними з приватним обвинуваченням: ініціація з боку потерпілого, вплив волевиявлення потерпілого на закінчення кримінального провадження, підтримання обвинувачення потерпілим. Відповідно, його слід визнати різновидом (формою) приватного обвинувачення.

Достатньо складним у силу нормативної новизни цього повноваження прокурора є вирішення питання про трансформацію обвинувачення при початку провадження щодо юридичної особи. Відмітимо, що у разі встановлення наявності підстав для застосування кримінально-правових заходів до юридичної особи, прокурор після виконання вимог статті 341 КПК України має право звернутися до суду з вмотивованим клопотанням про початок провадження щодо юридичної особи (частина 1 статті 339 КПК України). Може виникнути питання про правомірність віднесення цієї ситуації до трансформації обвинувачення, оскільки, по-перше, термін «обвинувачення» щодо юридичної особи у КПК України не вживається, по-друге, обвинувачення не видозмінюється, а починається. Щодо першого питання, то слід підтримати визначену у літературі правову природу провадження, яке здійснюється щодо юридичної особи, як здійснення кримінального переслідування [16, с. 7], і визнати обвинувальний характер діяльності прокурора щодо юридичної особи. Це дозволяє розглядати початок провадження щодо юридичної особи у контексті висунення обвинувачення. Щодо другого питання, то обвинувачення стосовно юридичної особи, дійсно, не видозмінюється, а починається, проте, враховуючи, що підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є: 1) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368³, частинах першій і другій статті 368⁴, статтях 369 і 369² КК України; 2) незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого зі злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368³, частинах першій і другій статті 368⁴, статтях 369 і 369² КК України; 3) вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених у статтях 258-258⁵ КК України; 4) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою – четвертою статті 159¹, статей 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК України, а відомості про юридичну особу, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру, вносяться слідчим або прокурором до ЄРДР негайно після вручення особі повідомлення про підозру у вчиненні від імені та в інтересах такої юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, 160, 209, 260, 262, 306, частинами першою і другою статті 368³, частинами першою і другою статті 368⁴, ст. ст. 369, 369², 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК України, або від імені такої юридичної особи будь-якого із

злочинів, передбачених статтями 258-258⁵ КК України (частина 8 статті 214 КПК України), то логічним є висновок, що трансформується обвинувачення щодо фізичної особи, яке стає ускладненим у силу інкримінування особи кримінально-карних дій від імені та в інтересах або від імені юридичної особи, можливості застосування додаткових заходів кримінально-правового характеру, доказування підстав їх застосування. Це обвинувачення пропонуємо назвати подвійним у силу його здійснення одночасно і щодо фізичної, і щодо юридичної особи.

Можна виділити фактичні та юридичні підстави й наслідки трансформації обвинувачення у судовому розгляді.

Фактичними підставами трансформації обвинувачення при зміні обвинувачення є, враховуючи, що мета зміни обвинувачення – це досягнення відповідності обвинувачення, що інкримінується особі, фактичним обставинам кримінального правопорушення, що встановлені під час судового розгляду [17, с. 139], – наявність достатніх даних щодо невідповідності кваліфікації або обсягу обвинувачення фактичним обставинам кримінального провадження та необхідності застосування закону України про кримінальну відповідальність, який передбачає відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення, чи про зменшення обсягу обвинувачення; при відмові від обвинувачення – наявність достатніх даних, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується; при початку провадження щодо юридичної особи – наявність достатніх даних щодо підстав застосування кримінально-правових заходів до юридичної особи.

Юридичними підставами такої трансформації є відповідні кримінальні процесуальні рішення прокурора, відповідно при зміні обвинувачення – змінений обвинувальний акт; при відмові від обвинувачення – постанова; при початку провадження щодо юридичної особи – клопотання. Стаття 341 КПК України вимагає погодження зміни обвинувачення, висунення нового обвинувачення, відмови від підтримання публічного обвинувачення та початку провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду з прокурором вищого рівня (крім випадку, коли обвинувачення підтримується Генеральним прокурором). І хоча, на нашу думку, погодження цих рішень з прокурором вищого рівня є зайвим, оскільки прокурор, який підтримує державне обвинувачення, на підставі внутрішнього переконання повинен самостійно приймати такі рішення, натепер, враховуючи вимоги статті 341 КПК України, юридичними підставами трансформації обвинувачення є обвинувальний акт, постанова, клопотання, погоджені з прокурором вищого рівня.

Наслідки трансформації обвинувачення у суді мають місце, по-перше, для обвинувальної діяльності, по-друге, для діяльності інших учасників кримінального провадження, які не відносяться до сторони захисту. У контексті обвинувальної діяльності такими наслідками є: при зміні обвинувачення – підтримання обвинувачення прокурором та потерпілим у відповідних частинах; при початку провадження щодо юридичної особи – здійснення прокурором обвинувальної діяльності щодо фізичної та юридичної особи. При відмові від обвинувачення прокурор не може залишатись державним обвинувачем. Однак, чинне законодавство не дає відповіді на питання, чи повинен прокурор брати участь у судовому розгляді у справах приватного обвинувачення. Прокурор продовжує здійснювати функцію забезпечення прав інших учасників судового провадження, якщо потерпілий не погоджується з думкою прокурора та самостійно продовжує підтримувати обвинувачення, оскільки він наділений правом оскарження судового рішення незалежно від відмови від обвинувачення. У випадку ухвалення обвинувального вироку при відмові прокурора від обвинувачення він повинен оскаржити даний вирок в апеляційній чи касаційній інстанції. У результаті відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення зазнає зміни правовий статус потерпілого, оскільки він стає самостійним суб'єктом приватного обвинувачення і здійснює підтримання субсидіарного приватного обвинувачення у судовому розгляді.

Висновки. Правова регламентація зміни обвинувачення під час судового розгляду потребує вдосконалення з метою забезпечення права на захист обвинуваченого та забезпечення прав та законних інтересів потерпілого. Для цього необхідно: закріпити у статті 338 КПК України заборону прокурору змінювати обвинувачення у судовому розгляді на таке, що істотно відрізняється від первинного за фактичними обставинами; доповнити статтю 338 КПК України положенням про обов'язокголовуючого роз'яснити право підтримувати обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі не лише потерпілому, але і його представнику та законному представнику; закріпити у статті 338 КПК України можливість заявлення клопотання представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про продовження строку для можливості підготуватися до відстоювання інтересів юридичної особи щодо зміненого обвинувачення; при зміні обвинувачення передбачити необхідність повторного повідомлення потерпілого та у разі відсутності його

волевиявлення розцінювати це як відсутність бажання підтримувати обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі; закріпити у статті 338 КПК України положення про те, що у разі відсутності у матеріалах кримінального провадження підтвердження отримання потерпілим копії обвинувального акту, повістки про виклик або ознайомлення з їх змістом в інший спосіб, суд для забезпечення інтересів потерпілого повинен вжити заходів до повідомлення його через засоби масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження; передбачити у КПК України положення про обов'язкове представництво потерпілого у випадку його згоди на підтримання обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі у разі неможливості самостійного забезпечення договірного представництва і забезпечувати його за рахунок механізму безоплатної правової допомоги.

Відповідно до статті 338 КПК України можна виділити наступні форми зміни обвинувачення у суді: зміна правової кваліфікації діяння, зміна обсягу обвинувачення, комбінована зміна обвинувачення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року // Голос України від 19.05.2012 р. – № 90-91.
3. Рогатюк І.В. Формування функції обвинувачення та її реалізація у кримінальному процесі : автореф. дисс. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / І.В. Рогатюк. – Київ, 2004. – 22 с.
4. Чувилев А.А. Прокурорский надзор: Вопросы и ответы / А.А. Чувилев. – М. : Новый юрист, 1999. – 136 с.
5. Юрчишин В.М. Підтримання державного обвинувачення в суді – першочергова конституційна функція прокуратури / В.М. Юрчишин // Право України. – 2004. – № 5. – С. 131-135.
6. Каркач П.М. Деякі питання суті державного обвинувачення за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / П.М. Каркач, Я. Ковальова // Вісник прокуратури. – 2012. – № 11. – С. – 26–32.
7. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>.
8. Фаткуллин Ф.Н. Изменение обвинения / Ф.Н. Фаткуллин. – М. : Юридическая литература, 1971. – 164 с.
9. Деревянкін С.Л. Публічність та диспозитивність у кримінальному судочинстві : [монографія] / С.Л. Деревянкін. – О. : ОЮІ НУВС, 2008. – 174 с.
10. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. : [монографія] / І.В. Гловюк. – Одеса : Юридична література, 2015. – 712 с.
11. Давиденко С.В. Особливості процесуального положення потерпілого при відмові прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді / С.В. Давиденко // Право і суспільство. – 2014. – № 6.1. – С. 176-182.
12. Перепелиця С.І. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / С.І. Перепелиця. – Харків, 2014. – 201 с.
13. Пилипенко Д.О. Потерпілий як суб'єкт реалізації функції обвинувачення у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Д.О. Пилипенко. – Донецьк, 2014. – 207 с.
14. Познышев С.В. Элементарный учебник русского уголовного процесса / С.В. Познышев. – Москва, 1913 // Allpravo.Ru – 2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://allpravo.ru/library/doc1897p0/instrum3553/print3597.html>.
15. Розин Н.Н. Уголовное судопроизводство : [пособие к лекциям] / Н.Н. Розин. – 2-е изд., изменен. и доп. – СПб : Юридический книжный склад Право, 1914. – 547 с.
16. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.09 / І.В. Гловюк. – Одеса, 2016. – 40 с.
17. Меркулов С.М. Обвинувачення у кримінальному судочинстві України в контексті європейських стандартів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / С.М. Меркулов. – Донецьк, 2014. – 199 с.